

Nr 94.

Av herr **Rydén**, om anslag för utförandet och publicerandet av
zonobservationer vid Lunds observatorium.

Bland de riksdagspetita från Lunds universitet, som icke upptagits i årets statsverksproposition, är det särskilt ett — såsom jag redan i remissdebatten anförde — som synes mig synnerligen behjärtansvärt och som jag därför motionsvis dristar mig bringa under riksdagens prövning. Jag avser därmed det ärende, som beröres i följande inlägga till större akademiska konsistoriet i Lund från professorn i astronomi C. V. L. Charlier:

»Genom beslut av 1879 och 1884 års riksdag har till Lunds observatorium anslagits en summa av 16,500 kronor för deltagande i ett internationellt astronomiskt arbete för katalogiserande av alla stjärnor på himlen till den 9:de storleken samt för tryckning av de vid Lunds observatorium erhållna resultaten. Detta arbete är ock för länge sedan avslutat och resultaten såväl från Lund som från övriga deltagande observatorier av trycket utgivet. I planen ingick att ej blott stjärnornas orter för en bestämd tid skulle bestämmas utan att även deras rörelse genom observationer skulle härledas. Härföre är det nödvändigt att observationerna efter viss tid (cirka 30 à 40 år) skulle återupprepas helst med samma instrument som första gången kommit till användning.

Oaktat de nuvarande tryckta internationella förhållandena, som försvåra samarbetet mellan vetenskapsmännen inom olika länder, har också ett dylikt arbete på flera ställen redan planerats (ett observatorium är redan färdigt med arbetet) och vid Lunds observatorium har observator Gyllenberg med stor framgång börjat nyobserverandet av de 11,450 stjärnor, som ingå i »Lundazonen». Om vederbörligt ekonomiskt bistånd erhålles, torde redan om 3 år dessa observationer vara avslutade och till trycket färdiga. Det anslag som härför erfordras hava vi med största möjliga reduktion av kostnaderna beräknat till 18,000 kronor, häri inberäknat tryckningskostnader.

Observator Gyllenberg utför gratis såväl de egentliga observationerna som en stor del av reduktionerna. Anslaget skulle användas uteslutande till sådant arbete, som av honom ej kan utföras, nämligen avläsning av mikroskop och ur samt observationsremsor, korrektioner för instrumentfel (som så långt som möjligt utföres av observatorn), reduktioner för refraktion och precession m.

m., särskilt vidlyftiga räkningar som ej utan astronomisk räknehjälps kunna utföras. Därtill tryckning av resultaten, som om den skulle bestridas av anslaget till lärda verks utgivande skulle på ett betänkligt sätt minska möjligheten att därmed understödja andra förtjänta vetenskapsidkare, såsom ock av K. Maj:t anfördes vid hemställandet om 1884 års anslag.

Oaktat den prisförhöjning, som ägt rum sedan år 1879, torde arbetet inclusive tryckningen nu kunna utföras för 18.000 kronor eller ungefär samma kostnad som för 40 år sedan. Detta har delvis möjliggjorts därigenom att ej så fullständig del av observationsresultaten nu skulle publiceras som vid de första observationerna.

Jag anhåller därför vördsamt, att konsistoriet ville hos K. Maj:t och riksdag göra hemställan om ett anslag å 18,000 kronor för utförandet och publicerandet av zonobservationer vid Lunds observatorium. Anslaget skulle utgå antingen med hela beloppet på en gång eller proportionellt fördelat på 3 eller eventuellt på 4 år.»

Detta av universitetsmyndigheterna tillstyrkta anslagskrav har, som ovan nämnts, ej föranlett någon framställning till riksdagen. Det synes mig emellertid ur flera synpunkter beklagligt, om denna framställning bleve lämnad obeaktad. Ifrågavarande observations- och forskningsarbete, som på sin tid utfördes under samarbete mellan 15 observatorier i Europa och Förenta staterna, utgör en av grundvalarna för den moderna astronomiska forskningen. Vart och ett av de i samarbetet deltagande observatorierna anskaffade ett för ändamålet avsett specialinstrument, en s. k. meridiancirkel av fastställd storlek, och övertog var sin zon av norra stjärnhimmeln, inom vilken zon läget å varje i instrumentet synlig stjärna fastställdes. Av svenska observatorier deltog Lunds observatorium i samarbete — på enskild väg anskaffades medel till meridiancirkeln, och riksdagen anslog i övrigt erforderliga medel för arbetets utförande. Om man tager hänsyn till dåvarande penningvärde och de då som nu tryckta tiderna, torde den på sin tid beviljade summan av 16,500 kronor få anses utgöra ett talande bevis för det höga vetenskapliga värde man tillmätte detta samarbete — en värdesättning, vars riktighet också av erfarenheten blivit till fullo bestyrkt.

Under sådana förhållanden vore det högeligen att beklaga, om Sverige nu skulle undandraga sig arbetets fullföljande. Lundaobservatoriet har, icke minst genom den nuvarande föreståndarens vetenskapliga gärning, världsykte. Vårt land har också skonats från den ödeläggelse av vetenskapligt forskningsarbete, som gått fram över stora delar av vår världsdel. Det synes mig vara en *hederssak för vårt land*, att vi bereda Lundaobservatoriet möjlighet att göra de förnyade observationer, som ingå i den ursprungliga planen, och att publicera de viktigaste resultaten av de nya undersökningarna.

Då det gäller en kostnadssumma, som, väsentligen genom vederbörandes oegennyttiga och oavlönade arbete, bragts ned till det nu begärda beloppet, synas icke ens de nuvarande tiderna kunna rättfärdiga ett avslag. Anslags-

summan, 18,000 kronor, torde, på sätt Charlier jämväl ansett möjligt, kunna fördelas på fyra år.

Jag tillåter mig alltså vördsamt hemställa,
att riksdagen måtte bevilja ett extra reservationsanslag av
18,000 kronor för utförandet och publicerandet av zonobser-
vationer vid Lunds observatorium samt därav för budgetåret
1924—25 anvisa 4,500 kronor.

Stockholm den 19 januari 1924.

Värner Rydén.